

"La vile multitude": Marx og Pariserkommunen

TIDSSKRIFT: "Marx analyserede den politiske udvikling i en lang række lande, men det var uden sammenligning Frankrig, der havde hans særlige bevågenhed", skriver Andreas Beck Holm i Slagmark- tidsskrift for idéhistorie nr. 77 2018.

Slagmark - tidsskrift for idéhistorie er ute med nytt nummer med tenkeren Karl Marx som tema, og vi har gleden av å viderebringe Andreas Beck Holm sin artikkel om emnet.

Det skyldes ikke blot, at han selv havde boet i landet, og heller ikke udelukkende den franske socialismes betydning for hans egen udvikling, der senere med Lenins berømte sentens om [marxismens](#) tre kilder er blevet en nærmest kanonisk sandhed. Udviklingen i Frankrig tiltrækker sig faktisk hele Europas opmærksomhed i kraft af den tumultariske politiske udvikling, landet gennemløber i [Marx'](#) levetid; for blot at nævne de mest iøjnefaldende nedslagspunkter er der revolution i landet i både 1830 og 1848. I 1851 begår Louis Bonaparte statskup, og i 1871 udløser hans fald og den fransk-preussiske krig Pariserkommunen og en kort men blodig borgerkrig. Paris er kort sagt det sted i Europa, hvor konfrontationen mellem det gamle feudalsamfund og den frembrydende borgerlige samfundsorden får sit tydeligste udtryk, samtidig med at byens store arbejderbefolkning hele tiden truer med at føre de revolutionære omvæltninger videre end til det borgerlige samfund.

Marx' analyser af denne udvikling kondenseres særlig i tre skrifter, henholdsvis *Klassekampene i Frankrig* (1933), *Louis Bonapartes 18. Brumaire* (1947) og *Borgerkrigen i Frankrig* (1974). Alle tre tekster, men måske især de to sidstnævnte, hører til marxismens absolutte klassikere, og de inspirerer fortsat til nye tolkninger (se f.eks. Cowling og Martin, 2002). Alligevel må teksten om Pariserkommunen siges at indtage en helt særlig status i Marx' forfatterskab. Den er nemlig ikke blot beretningen om endnu en fejlslagen revolution i Paris, men derimod analysen af en revolution, der (næsten) lykkedes, og i hvert fald levede længe nok til at etablere en samfundsorden, der brød med kapitalismen og den borgerlige stat. Det var en begivenhed, der fik ikonisk betydning for den internationale arbejderbevægelse (Harrison, 2007), og som var enestående i Marx' levetid. Derfor kan det ikke undre, at han blandt andet bruger Kommunen som anledning til at udvikle sin statsteori. Senere teoretikere (Tabak, 2000a og 2000b) har også set teksten som en nøgle til at forstå Marx' opfattelse af demokrati og af proletarietets diktatur.

Denne artikel vil anlægge en anden synsvinkel på analysen af Pariserkommunen. Marx er i sit øvrige forfatterskab ganske entydig med hensyn til spørgsmålet om, hvorfra den revolutionære forandring af samfundet skal komme. Det er proletariet, der skal befri sig selv, eventuelt i en klassealliance med de mest progressive elementer i de øvrige samfundsklasser. Det er naturligvis også det, der er fortællingen i den klassiske marxisme. Spørgsmålet er imidlertid, i hvor høj grad

fremstillingen af Kommunen passer ind i dette narrativ. Med inspiration fra Badiou's analyse af samme begivenhed (Badiou, 2009), skal der i hvert fald i det følgende argumenteres for, at Marx' tekst præsenterer os for to forskellige udlægninger af Kommunen. Der er naturligvis den udlægning, man ud fra den marxistiske tradition ville forvente. Marx' analyse rummer imidlertid også en implicit alternativ fortælling om revolutionen, der fortsat besidder relevans i forhold til diskussionen af venstreorienteret teori og praksis. Det er en fortælling, i hvilken arbejderklassen ikke skaber revolutionen, der tværtimod selv skaber et nyt politisk subjekt. Som vi skal se, besidder denne anden fortælling lige så stor gyldighed som den første.

Det Kommunistiske Manifest: Proletariatets historiske mission

Det Kommunistiske Manifest fra 1848 er et af de steder, vi finder det tydeligste udtryk for marxismens klassiske forståelse af revolutionen som proletariatets eget værk. Marx redegør her først for borgerskabets historiske funktion. Som det formuleres (Marx, 1971, s. 29), har det spillet en revolutionær rolle ved at smadre det gamle feudalsamfund med dets tilhørende forestillingsverden, men også ved med kapitalismen at skabe en økonomi, der kun gennem konstante omvæltninger af både produktionen og de sociale relationer lader sig opretholde (Marx, 1971, s. 29). Denne økonomi frembringer imidlertid også tilbagevendende kriser, og den frembringer først og fremmest en ny social aktør, nemlig proletarerne, der ikke blot er borgerskabets, men også maskinernes slaver.

Proletariatets udvikling følger derfor også nøje borgerskabets politiske historie såvel som industriens historie; den kapitalistiske produktion samler arbejderne, kampen mod feudalsamfundet mobiliserer dem på borgerskabets side mod aristokratiet. I løbet af denne udvikling kommer arbejderklassen til at fremstå som en selvstændig politisk aktør med potentiale til at revolutionere samfundet på en kvalitativt ny måde. Ikke som endnu en mindretalsrevolution (som borgerskabets), men som befolkningsflertallets egen revolution (Marx, 1971, s. 37), og ikke med henblik på at etablere en ny udbytningsrelation i økonomien, men derimod for, i en alliance med progressive dele af borgerskabet, at afskaffe enhver form for udbytning. Manifestet fremstiller denne omvæltning som nært forestående, fordi kapitalismen ikke kan opretholde arbejdernes levestandard, men skubber dem ned i stadig dybere fattigdom (Marx, 1971, s. 38).

Marx sammenfatter selv sin i denne sammenhæng afgørende pointe allerede i den første sætning af skriftets første kapitel med det diktum, at hele den forudgående historie har været klassekampenes historie (Marx, 1971: 26). Næste fase af udviklingen følger det samme mønster, idet klassekampen mellem borgerskab og proletariat vil føre til sidstnævntes omstyrtelse af det kapitalistiske samfund. Det er tydeligt, at hans efterfølgende analyser af udviklingen i Frankrig fra 1848 til 1851 er styret af den logik, han således udvikler i Manifestet; i fokus er spillet af alliancer mellem de forskellige klasser, naturligvis med særligt fokus på arbejderklassen. Det er blevet påvist, hvordan netop analysen af Februarrevolutionens efterdønninger tillader Marx at udvikle og nuancere sin klasseanalyse (Hayes, 1993). Spørgsmålet er imidlertid, om begivenhederne i 1871 kommer til at bekræfte hans forståelse af revolutionære omvæltninger, eller om hans analyse af

Kommunen tegner et andet billede af opgøret med kapitalismen.

LES OGSÅ: [Marxisme og kapitalkritikk](#)

"En regering af og for folket": Pariserkommunen

Kommunen opstår som bekendt i kølvandet på det Andet Kejserriges fald, det militære nederlag til Preussen og belejringen af Paris. I magttomrummet efter Napoleon III opkaster et sammenrend af reaktionære politikere fra den II. Republiks tid sig til provisorisk regering med hovedsæde i Versailles, mens Paris er under belejring. Da Versaillesregeringen efterfølgende forsøger at få kontrol med Paris ved at afvæbne nationalgarden, bryder en opstand ud i Frankrigs tre største byer, omend den hurtigt nedkæmpes i Lyon og Marseille. I Paris vinder revolutionen imidlertid, hvilket fører til borgerkrigen med Versaillesregeringen.

Hvem er det imidlertid, der gennemfører denne revolution? Det er ikke proletariatet alene, men "det bevæbnede folk", hvilket nærmere bestemt vil sige nationalgarden, der "hovedsageligt bestod af arbejdere", samt byrådet i Paris, hvis flertal også var arbejdere (Marx, 1974, s. 53). Det parisiske proletariat udgør altså drivkraften i omvæltningerne i en alliance med først og fremmest småborgerskabet. 1800-tallets revolutioner i Frankrig står og falder i det hele taget med, hvilken side det parisiske småborgerskab stiller sig på; det gjorde først og fremmest hele forskellen mellem den vellykkede Februarrevolution og den mislykkede Junirevolution i 1848. I 1871 stiller småborgerne sig på Kommunens side, ifølge Marx fordi de er modstandere af kejserdømmet og ser revolutionen som det eneste reelle alternativ hertil (Marx, 1974, s. 59).

Det er ikke nogen ny observation, at de parisiske arbejdere ikke alene kan tage æren for Kommunen. Eksempelvis hæfter Lenin sig ved, at Marx karakteriserer den som en folkerevolution, ikke bare som arbejdernes revolution (Lenin, 1948, s. 42-43). I hans udlægning er der tale om at en revolution i Frankrig i 1871, hvor arbejderne ikke udgør flertallet af befolkningen, nødvendigvis må finde sted med hjælp fra bønderne, der er en naturlig alliancepartner. Det er muligvis paralleliteten med Rusland, der her får Lenin til at fremhæve bøndernes rolle, mens Marx primært ser alliancen med denne klasse som noget, der ville have været nødvendigt for revolutionens videre levedygtighed, hvis den ikke var blevet nedkæmpet (Marx, 1974, s. 61).

Marx tøver alligevel ikke med at kalde Kommunen for en proletarisk revolution, ikke fordi proletarerne selv gennemførte den, men fordi dens resultater klart afspejlede arbejdernes klasseinteresser. Det gælder ikke blot afskaffelsen af natarbejde og i det hele taget styrkelsen af de ansattes rettigheder, men også arbejderråds overtagelse af de fabrikker, som flygtende kapitalister havde efterladt uden ledelse (Marx, 1974, s. 62). Det gælder ligeledes indførelsen af fri skolegang, demokratiseringen af statsapparatet og afskaffelsen af dets rent repressive funktioner.

Ovenstående er den gængse udlægning af Marx' forståelse af Pariserkommunen. Den er ikke forkert. Man kan imidlertid argumentere for, at der i hans tekst også er et andet lag, at der altså

mellem linjerne i fortællingen om klassealliancens sejr i marts 1871 ligger en anden mere nuanceret og mere moderne analyse af de begivenheder, der førte til Kommunens etablering – og at dette andet lag rejser spørgsmål, der stadig er relevante for den politiske praksis i dag.

Sfinksens gåde

Som sagt er det "det bevæbnede folk", der tager magten i 1871. Hvorfor er det imidlertid at den parisiske befolkning i det hele taget er bevæbnet? Det skyldes naturligvis, at byen har været under belejring af prøjserne. Den første forudsætning for revolutionen ligger altså i de øjeblikkelige og enestående militære omstændigheder, der selv er udløst af en kæde af politiske beslutninger og fejlpositioner i det kejserdømme, der på dette tidspunkt ikke længere eksisterer. Den anden forudsætning er selve det magttomrum, som kejserdømmets kollaps har efterladt; der er ikke nogen 'legitim' regering, som befolkningen i Paris føler sig forpligtet til at adlyde. En tredje forudsætning er, som vi var inde på ovenfor, at småborgerskabet er så træt af kejserdømmet, at det er villig til at kaste sig i armene på et hvilket som helst alternativ til dette, og ser Kommunen som det eneste virkelige alternativ. Og endelig er der naturligvis den demografiske og sociologiske forudsætning, der er arbejderbefolkningens koncentration i Paris.

Marx redegør for alle disse forudsætninger. Det er for det første karakteristisk at de ikke (til dels med undtagelse af den sidste) relaterer sig til arbejderklassens udvikling eller forholdet mellem de sociale klasser, men derimod er skabt af politiske og militære dispositioner. Det er, for det andet, lige så karakteristisk, at Kommunen er utænkkelig, hvis man fjerner blot én af forudsætningerne. Endelig er det, for det tredje, afgørende at notere sig at det sammenfald af omstændigheder, der således er Kommunens forudsætning, er helt enestående og aldrig set hverken før eller siden 1871.

Omstændigheder gør det imidlertid som bekendt ikke alene, det kræver en udløsende faktor at skabe revolutionen – den funktion, der traditionelt er blevet tilskrevet et 'revolutionært bjekt'. Hvilken instans tildeles i Marx' analyse denne rolle? Ikke, som man ellers måtte forvente det, proletariatet, men tværtimod den provisoriske regering i Versailles. Det er dens mislykkede forsøg på i ly af mørket natten til den 18. marts at afvæbne nationalgarden, der som en reaktion fra befolkningens side udløser Kommunen og dermed borgerkrigen (Marx, 1974, s. 44). Denne begivenhed fungerer i Marx' analyse som det, man kunne kalde et skabende sammenbrud i den herskende orden. Der er imidlertid ikke noget 'revolutionært subjekt' i hans fremstilling.

Til gengæld er der noget andet. Vi har allerede set, hvordan Marx bruger forskellige betegnelser for den befolkning, der gør oprør i Paris, endskønt proletariatet som sagt er den væsentligste kraft i opstanden. Han bruger imidlertid endnu et udtryk, der ikke er nævnt i det foregående, nemlig *la vile multitude*. I den danske version af teksten fra 1974 oversættes det "den gemene hob" (Marx, 1974, s. 51, 65); en mere tidssvarende gengivelse ville måske være 'den infame mængde'. Når Marx selv et af de steder, han anvender denne betegnelse, sætter den i parentes, er det fordi, den ikke er hans egen opfindelse. Tværtimod citerer han ironisk Adolphe Thiers (1797-1877) for en tale

holdt i den Franske Nationalforsamling den 24. maj 1850 som led i debatten før højrefløjens vedtagelse af loven af den 31. maj 1850, der indskrænkede den almindelige valgret i Frankrig (Guyver, 2016, s. 222). Som Guyver noterer, er Thiers brug af begrebet i denne sammenhæng muligvis inspireret af Burkes tidligere udtryk "the swinish multitude". Det er ikke tilfældigt, at Marx her citerer Thiers. Ud over (måske næst efter Louis Bonaparte) at være hans absolutte yndlingsaversion i fransk politik, er han også leder af den provisoriske regering i Versailles, og dermed den person, hvis mislykkede forsøg på at afvæbne Paris direkte udløser revolutionen. Den infame mængde, der har taget magten i byen, er altså i en vis forstand hans værk.

Begrebet "mængden" eller "multituden" har som bekendt spillet en stor rolle i moderne marxistisk teori, ikke mindst i kraft af forfattere som Negri (2003, 2004), Balibar (2008) og Montag (1999). En fællesnævner for disse forfattere er en inspirationskilde, de deler med Marx, nemlig [Spinoza](#), for hvem mængden (multitudo) netop spiller en afgørende politisk rolle. Hos Spinoza (2004) er mængden hverken suveræn eller undersåt; den har til gengæld potentialet til at blive begge dele. Mængden er i den forstand ubestemt eller ubestemmelig; den vil ganske vist altid sin egen magt, dvs. demokratiet, men ledes den dårligt får netop denne vilje til magt den til at kaste sig i armene på politiske kræfter, der slavebinder den. Mængden er i den forstand ingenting, eller den er en politisk proces, der per definition leder andetsteds hen, enten til frihed eller til slaveri. Mængden er kort sagt et andet ord for en uafklaret, og derfor ustabil, politisk situation.

Er det urimeligt at betragte *la vile multitude* som et overordnet begreb, der mere præcist end eksempelvis 'det bevæbnede folk' indfanger, hvem kommunarderne var? Man skal naturligvis ikke overfortolke Marx' brug af begrebet, der ikke blot optræder sporadisk, men som sagt også (skønt det egentlig gælder hele teksten) er polemisk; på den anden side baserer den traditionelle udlægning af Kommunen sig på begrebet klassealliance, som Marx intetsteds i teksten selv anvender. Det er klart, at man ikke desto mindre i sin læsning af teksten kan give mening til begrebet klassealliance. Gælder det samme 'den infame mængde'?

Konkret finder vendepunktet i Marx' analyse sted med indledningen til værkets tredje del: "Om morgenen den 18. marts 1871 blev Paris vækket af det tordnende råb: 'Kommunen leve!' Hvad er Kommunen, denne sfinks, der sætter bourgeoisiforstanden på så hård prøve?" (Marx, 1974, s. 50). Her er Kommunen altså sit eget subjekt; det er ikke det parisiske proletariat, der er i fokus (det bliver tværtimod bogstaveligt talt vækket af sin, fristes man til at sige, dogmatiske slummer), men kommunen selv. Og den er i sit udgangspunkt ikke så meget en ting som et spørgsmål, nemlig spørgsmålet om sit eget subjekt. Marx fortsætter teksten med at citere centralkomiteens proklamation henvendt til byens proletarer; der er imidlertid netop tale om et citat, et partsindlæg fra en aktør, der forsøger at besvare 'sfinksens gåde', hvilket i praksis vil sige at definere og dermed tage ejerskab til revolutionen. Det er ubestrideligt, at Marx er enig i centralkomiteens svar; åbenheden i teksten viser sig imidlertid deri, at han netop lader det stå som et partsindlæg, og ikke som en autoritativ sandhed. Proklamationen viser dermed, hvordan proletariatet ikke så meget skaber, som overtager en revolution, der allerede er i fuld gang, men hvis subjekt i udgangspunktet er ubestemt – er en multitude.

Det er netop også den udlægning af Kommunen, vi finder hos Alain Badiou (Badiou, 2009, s. 363-380). I hans terminologi udgør den 18. marts en "stærk singularitet" (Badiou 2009: 377), der skaber de revolutionære aktører – de eksisterer altså ikke før den 18. marts: "Faktisk besidder Centralkomiteens ukendte medlemmer, der var politisk ikke-eksisterende aftenen før, en absolut eksistens på dagen for deres fremtræden. Pariserne adlyder deres proklamationer, der opfordrer dem til at besætte alle offentlige bygninger og deltage i de valg, de organiserer." (Badiou, 2009, s. 378). Her er fokus altså på begivenheden som brud, ikke på et subjekt, der eksisterer forud for denne begivenhed. Badiou citerer ganske vist i en anden sammenhæng Marx' analyse (Badiou, 2009, s. 375), men han overser paralleliteten mellem sin egen udlægning af Kommunen som singularitet og logikken i Marx' underliggende fortælling om Thiers kupforsøg som et skabende sammenbrud.

Læser vi Marx' analyse under denne synsvinkel, tvinges vi til at skelne mellem arbejderklassen som økonomisk kategori og som politisk aktør – i Marx' terminologi arbejderklassen henholdsvis i og for sig (Marx, 1973, s. 120). For mens det er klart, at Paris er fuld af mennesker, der i kraft af deres stilling i samfundsproduktionen er arbejdere, er det lige så klart, at det ikke er arbejderklassen som sådan, der rejser sig i reaktion mod Versaillesregeringens forsøg på at kuppe sig til Nationalgardens kanoner. Det er netop en mængde, der ganske vist nødvendigvis må tage sig infam ud fra Thiers synspunkt, men som først kan finde form og identitet som en følge af omvæltningen, og som ikke har hverken eksistens eller identitet før denne. Som udgangspunkt er mængden Paris, og Paris kan være hvad som helst. Den frembringes bogstaveligt talt af en intervention udefra, og definerer sig først i løbet af revolutionen selv.

Når Kommunen derfor er en proletarisk revolution er det ikke fordi, det er proletariatet, der som politisk kraft udløser den. Til gengæld bliver Kommunen proletarisk i kraft af sit videre forløb, dvs. i kraft af befolkningens overtagelse af regeringsapparatet og produktionsmidlerne – kort sagt af begivenheden. Her er der altså fuld overensstemmelse mellem de to lag i Marx' tekst. Han siger selv direkte, at et nyt 'subjekt' opstår i den revolutionære proces: "Når arbejdet først er frigjort, så bliver hvert menneske arbejder, og produktivt arbejde hører op med at være en klasseegenskab." (Marx, 1974, s. 57) Kommunen er i den forstand proletarisk, fordi den af mængden skaber frie arbejdere, ikke undersætter.

Denne udlægning af Kommunen er for øvrigt ikke blot i overensstemmelse med nyere sociologiske studier, der har vist, hvordan tilhørsforhold til bestemte kvarterer i byen spillede en større rolle for nationalgardens kampmoral end klassetilhørsforhold (Gould, 1991). Den er også i overensstemmelse med nyere udlægnings af Marx' forståelse af arbejderklassen ikke så meget som et 'subjekt', men netop som multitude. (Stanovsky, 2009).

Samlet set tegner denne anden fremstilling i Marx' tekst om Pariserkommunen et noget andet billede af revolutionen end det, man ud fra *Det Kommunistiske Manifest* måtte forvente. Det er sammenfaldet af enestående omstændigheder, der muliggør revolutionen, men det er en

intervention udefra, ikke arbejderne selv, der udløser den. Revolutionen skaber umiddelbart en mængde, der kan blive til hvad som helst, men som i kraft af koncentrationen af arbejdere i Paris bliver proletarisk. Hvilke konsekvenser kan man udlede heraf? Jeg vil foreslå i hvert fald tre.

Konsekvenser I: Revolutionens ugle

I deres forord til den tyske udgave af *Manifestet* fra 1872 medgiver Marx og Engels, at teksten på visse punkter er forældet, også selv om den overordnet set stadig besidder gyldighed (Marx, 1971, s. 19-20). De nævner herefter Pariserkommunen som et forløb, der netop udstiller *Manifestets* relative forældelse; særligt har Kommunen understreget nødvendigheden af at nedbryde det statsapparat, revolutionen overtager. Man kunne tilføje, at analysen af Pariserkommunen også viser, hvordan *Manifestets* forestilling om arbejderklassen som revolutionens subjekt er forældet, eller i det mindste alt for skematisk. Marx' indrømmelse af ikke-sammenfaldet mellem *Manifestets* programerklæring og analysen af Kommunen understreger desuden, hvad der i øvrigt også er klart ud fra sidstnævnte tekst selv, nemlig at teoriens rolle for Marx ikke er at diktere revolutionen, men derimod at sammenfatte og systematisere de revolutionære erfaringer. Det gælder ikke blot Minervas, men i mindst lige så høj grad revolutionens ugle, at den først flyver ud i skumringen. Denne vægtning af henholdsvis revolutionær teori og praksis viser sig også i vurderingen af Kommunen. Dens ledelse er nok et sammenrend af blanquister og proudhonister, kort sagt af grupperinger med en ideologisk politik- og økonomiforståelse (Marx, 1974, s. 13). Det er imidlertid ikke noget, der optager Marx synderligt; han anerkender tværtimod, at pariserne i praksis realiserede proletariats diktatur.

Også de to lag i teksten, vi ovenfor har identificeret, må forstås ud fra dialektikken mellem politik og teori i Marx' værk. *Manifestet* har eksempelvis, som mange andre af hans tekster, til hensigt at mobilisere arbejderne politisk; det forklarer ikke blot dets skematiske fremstillinger, men også dets understregning af arbejdernes mulighed for selv at gøre op med deres livsvilkår. Dertil kommer, at teksten er overdetermineret af Marx' kritik af den utopiske socialisme, der netop ikke på samme måde lagde vægt på politisk mobilisering.

Analysen af Kommunen har også et politisk formål (teksten er en sammenskrivning af rapporter til den internationale arbejderorganisation), men samtidig tillige en teoretisk refleksion, der bl.a. kommer til udtryk i Marx' overvejelser om staten og om revolutionen som skabelse af subjektivitet. Det er denne dobbelthed, der viser sig i tekstens to lag; de er udtryk for den komplekse dialektik mellem politik og teori hos Marx.

Konsekvenser II: Alle steder er Paris

En af de ting, analysen af Pariserkommunen også viser er, at revolutionen ikke, som i *Manifestets* traditionelle fremstilling, er kulminationen på en teleologisk udvikling af arbejderklassen. Skal en omvæltning ende med at være proletarisk, kræver det naturligvis, at arbejderne udgør en stor del af de revolutionære, men som vi har set, kræver samfundsomvæltningen først og fremmest et

uforudsigeligt sammenfald af ekstraordinære omstændigheder. Det implicerer imidlertid også, at en revolution kan bryde ud – og sejre – overalt, hvor et sådant sammenfald finder sted, og at det er umuligt på forhånd at sige, hvilket sammenfald, der i situationen vil kunne føre til dette resultat. Det er altså umuligt at sige, hvor revolutionen vil opstå – alle steder er et potentielt Paris, hvert øjeblik en mulig 18. marts. Derfor er det heller ikke til at sige på forhånd, hvad det er for en 'infam mængde', revolutionen vil skabe. Det er nemt at storme Bastillen; den virkelige kamp ligger altid efter at den gamle orden er brudt sammen. Den virkelige kamp handler om at definere den mængde, der har gjort op med denne orden.

Paris var, for nu at bruge det begreb, som Etienne Balibar låner fra den hollandske sociolog van Gunsteren (Balibar, 2001, s. 208-209) et skæbnefællesskab, et fællesskab af mennesker, der ikke så sig selv som sådan og ikke havde valgt at indgå i et fællesskab, men af omstændighederne var kastet ind i det og nu var henvist til i fællesskab at få deres samfund til at fungere. En revolution er altså altid et sådant fællesskab, et åbent spørgsmål både om og til de deltagende.

LES OGSÅ: [Ved et tideverv](#)

Konsekvenser III: Den ustyrlige politik

At revolutionen således er en allestedsnærværende, men uforudsigelig mulighed, understreger den pointe, som den franske filosof Jacques Rancière har gjort sig til talsmand for, nemlig at politik altid er disruptiv (Rancière, 2005). Politik er, når de, der står uden for den herskende orden, bryder med denne orden for at insistere på at blive anerkendt på deres egne præmisser. Det, vi i liberale demokratier er blevet vænnet til at forstå som politik – hele det parlamentariske spil – er for Rancière ikke *la politique* men *la police*, det er ren administration af den ulighed og undertrykkelse, der per definition altid må forefindes i et classesamfund. Politik er som sagt forstyrrelsen af denne orden, et kaos af hvilket en ny og mere inkluderende orden kan opstå.

Med denne italesættelse af politik udtrykker Rancière som sagt meget godt den forståelse af revolutionen, der ovenfor er blevet udviklet. Den er ikke en naturlig eller uundgåelig kulmination på en historisk udvikling af arbejderklassens bevidsthed og organisation, for mens en naturlig og uundgåelig udvikling er selve indbegrebet af orden, er revolutionen det pludselige brud med enhver orden.

Det stiller venstrefløjens partier nogle praktiske udfordringer – og det kan samtidig være med til at forklare, hvorfor disse partier undertiden har svigtet deres ansvar. De må nødvendigvis indgå i den politiske orden, fordi de har deres formål i varetagelsen af lønmodtagernes interesser i kapitalens strukturelle klassekamp mod disse. Arbejderklassen er veldefineret i kraft af sin stilling i den kapitalistiske produktion, men som i Kommunen gennemføres revolutioner af en mængde, som arbejderne nok indgår i, men aldrig med nødvendighed definerer. Partiets udfordring ligger derfor i at måtte agere inden for en borgerlig samfundsorden, men samtidig være forberedt på at kunne spille en rolle i sammenbruddet af denne orden. Man kunne anføre, at denne observation eksempelvis kaster lys over det Franske Kommunistpartis rolle i 1968; partiet var i den grad blevet

et integreret element i den Femte Republiks institutionaliserede politik, at det ikke formåede at spille en rolle, da oprøret brød ud. Det reagerede med mistro over for en revolution, der ikke var i overensstemmelse med drejebogens forestilling om proletariatets ledende rolle, men derimod – ganske som Kommunen – blev gennemført af en mængde, af hvilken arbejderne kun udgjorde en del.

Konklusion

Det gør en stor forskel, om revolutioner forstås ud fra en fortælling om subjekt eller mængde. Forestillingen om et subjekt leder til forsøget på at identificere en aktør, hvis historiske rolle det skulle være at ændre samfundet grundlæggende. Og skulle revolutionen endelig indtræffe, leder den til mistro og i værste fald til udrensninger af dem, der ikke passer ind i fortællingen om subjektet. Fokuserer man derimod på mængden, accepterer man, at samfundsomvæltninger ikke kan forudsiges endsige styres, at de fødes ud af ekstraordinære omstændigheder, og først i processen finder deres identitet.

Der er i det foregående blevet argumenteret for, at begge fortællinger er til stede i Marx' forfatterskab. Fortællingen om arbejderklassen som revolutionær kraft dominerer, men det er fordi Marx' værk mere end noget andet er politisk, og fordi det som sådan har til hensigt at mobilisere arbejderne til at organisere sig for dermed at underminere kapitalismen og fremskynde dens fald. Det er naturligvis et formål, der ikke her har skullet stilles spørgsmålstegn ved. Hensigten har imidlertid været at vise, hvordan dette politiske formål ikke står i vejen for en anden og mere nuanceret forståelse af forholdet mellem revolutionen og dens aktører, en opfattelse, der ser samfundsomvæltninger som ubestemte, men som skabere af subjektiviteter.

Denne pointe har stadig politisk relevans. Sammenbruddet i den borgerlige politiske orden kan som udgangspunkt lede til hvad som helst, til Hitler såvel som til Lenin. Den grundlæggende udfordring for ethvert ægte venstrefløjsparti er derfor at operere inden for den etablerede orden, men samtidig stedse forberede, at noget radikalt nyt ikke blot kan opstå, men også antage en progressiv karakter.

Hvad er endelig forholdet mellem de to fortællinger hos Marx? To mulige konklusioner giver sig af den læsning, der er præsenteret i det foregående. Den ene er, at de to narrativer supplerer hinanden i den forstand at den første og mest åbenlyse er defineret ved sin politiske funktionalitet, mens den sidste rummer en mere reflekteret teoretisk forståelse af sit objekt. Den anden mulighed er, at der i sidste instans faktisk kun er én fortælling. For er Marx' forsøg på at mobilisere arbejderne politisk ikke netop bestræbelsen på at skabe en ny politisk aktør ud af en mængde? Det er et spørgsmål, der her skal lades stå åbent.

MER FRA ANDRE TIDSSKRIFT: [Paideia og lek](#) • [Simone Weil og «det greske mirakel»](#)

Litteratur:

Badiou, Alain: *Logic of Worlds*. London / New York 2009: Bloomsbury

Balibar, Etienne: *Spinoza and Politics*. London 2008: Verso

Balibar, Etienne: *Nous, citoyens d'Europe?* Paris 2001: Éditions la Découverte

Cowling, Mark & Martin, James (red.): *Marx's 'Eighteenth Brumaire' – (Post)modern Interpretations*. London 2002: Pluto Press

Gould, Roger V.: "Multiple Networks and Mobilization in the Paris Commune, 1871". s. 716-729 i *Sociological Review*, årg. 56, nr. 6, september 1991

Guyver, Christopher: *The Second French Republic 1848-1852: A Political Reinterpretation*. London 2016: Palgrave Macmillan

Harrison, Casey: "The Paris Commune of 1871, the Russian Revolution of 1905, and the Shifting of the Revolutionary Tradition". s. 5-42 i *History and Memory*, vol. 19, nr. 2, 2007

Hayes, Peter: 'Marx's Analysis of the French Class Structure'. s. 99-123 i *Theory and Society*, årgang 22, nr. 1, 1993.

Marx, Karl: *Klassekampene i Frankrig 1848-1850*. København 1933: Socialistisk Bibliotek

Marx, Karl: *Louis Bonapartes 18. Brumaire*. København 1947: Socialistisk Bibliotek

Marx, Karl: *Filosofiens Elendighed: Svar på elendighedens filosofi af Hr. Proudhon*. København 1973: Paludans Fiol-Bibliotek

Marx, Karl: *Udvalgte Skrifter I*. København 1971: Forlaget Tiden

Marx, Karl: *Borgerkrigen i Frankrig*. København 1974: Forlaget Tiden

Marx, Karl: *Det Kommunistiske Manifest*. København 1998: Ny Tid

Montag, Warren: *Bodies, Masses, Power. Spinoza and his Contemporaries*. London 1999: Verso

Hardt, Michael og Negri, Antonio: *Imperiet*. København 2003: Informations Forlag

Hardt, Michael og Negri, Antonio: *Multitude. War and Democracy in the Age of Empire*. London 2004: Penguin Books

Rancière, Jacques: *La haine de la démocratie*. Paris 2005: La Fabrique éditions

Spinoza, Benedict: *A Theologico-Political Treatise and A Political Treatise*. Mineola 2004: Dover Publications

Stanovsky, Derek: "Organizing Marx's Multitude: A Composition on Decomposition". S. 216-227 i *Rethinking Marxism*, årg. 21, nummer 2, 2009

Tabak, Mehmet: 'A Marxian Theory of Democracy'. S. 87-113 i *Socialism and Democracy* bind 14, hæfte 2, 2000.

Tabak, Mehmet: 'Marx's Theory of Proletarian Dictatorship Revisited'. S. 333-356 i *Science and Society* bind 64, hæfte 3, 2000